

NIKAD DOSEGNUTIH 7 I POL TISUĆA STANOVNIKA

Nikša Petković Borčić, Vela Luka
niksa.petkovic@du.t-com.hr

Prostorno planiranje predstavlja najvažniju ulogu u životu lokalnih samouprava, putem kojim općine, gradovi i županije promišljaju svoj budući razvoj i to konkretiziraju u prostornim planovima i generalnim urbanističkim planovima. Mada se sa vremenskim odmakom to danas čini nerealnim ili pretjeranom optimističnim, Prostornim planom za područje otoka Korčule iz 1971. bilo je predviđeno da će u ovo vrijeme Vela Luka brojiti oko 7 i pol tisuća stanovnika. Taj razvoj i broj stanovnika se temeljio na stabilnoj privredi, razvoju cjelogodišnjeg turizma, ali i na poljoprivredi, s naglaskom na maslinarstvo.

Mada se sa vremenskim odmakom to danas čini nerealnim ili pretjeranom optimističnim, Prostornim planom za područje otoka Korčule iz 1971. bilo je predviđeno da će u ovo vrijeme Vela Luka brojiti oko 7 i pol tisuća stanovnika.

Vela Luka je nekoć u Jugoslaviji prednjačila po udjelu radnog stanovništva u kategoriji sredina do 10.000 stanovnika, čak je imala gotovo jednaki BDP po stanovniku kao Zagreb! Imala je jake firme: Dalmatinsku plovidbu, Tvornicu za

preradu ribe *Jadranka*, Tvornicu limene ambalaže, Hotelsko-trgovačko poduzeće *Hum*, Poljoprivrednu zadruhu *Lučica*, Građevinsko poduzeće *Vranac* i Brodogradilište *Greben* koje je poslovalo na svjetskom tržištu s vodećim proizvodom vatrootpornog čamca za spašavanje. Činjenica je da je u to vrijeme, pored stabilnog pozitivnog nataliteta postojao i veliki priljev stanovništva iz drugih sredina, koji su zasnivali obitelji i ostajali u Veloj Luci, davala je ovoj procjeni rasta stanovništva realni potencijal.

Tada je područje obuhvata prostornog plana Vele Luke, u sklopu općine Korčula, dosegalo na južnoj strani sve do uvale Zaglava. Predviđeni razvoj Vele Luke bazirao se znatnim dijelom i na turističkom razvoju tog južnog dijela. Naime, od Poplata do Šaknjarata, te od Triporata do Zaglava bila je smještena većina turističkih zona. U njima su bili predviđeni brojni turistički kapaciteti – hoteli za „aktivni turizam“, lječilišta, kampovi, marina – sportska lučica i obiteljski smještaj.

Međutim, izmjenom društvenog uređenja i prelaskom iz socijalizma u „kasno feudalno društvo“ (200 feudalnih obitelji), provedenom krađom - tzv. „privatizacijom“, kada se raspodjela vrijednosti poremetila, stigla nas je jedna od najgorih kletvi – „imao - pa neimao“.

* * *

Prema postojećim dokumentima znamo da je 1490. sagrađen prvi kaštel, također postoji zapis 1586. kada Jakov Arneri od komune Korčula traži građevinsku dozvolu za izgradnju torkula i gustrine

pored kuće i gdje je, u blizini, bez dozvole, počeo graditi Petar Prižmić! Navedeni dokument predstavlja prvu prijavu nelegalne gradnje na području Vele Luke!

Zbog svog izvanrednog položaja odmah po osnivanju službenog naselja u Veloj Luci se osnivaju državni uredi Lučke kapetanije, Carine, Sanitada i time započinje intenzivno promišljanje kako užeg gradskog i lučkog prostora tako i šireg teritorija. Važno je spomenuti posjet okružnog inženjera Vitelleschija 1828. koji je izvršio pripreme za izradu katastra, kao i onaj okružnog inženjera Nisitea sa zadatkom da izradi urbanistički plan užeg centra sa Velom i Malom rivom te novim ulicama.

Upravo činjenica da ima jedinstvenu luku te da svojim položajem omogućava zapadnom dijelu otoka komunikaciju sa svijetom, bio je razlog njenog brzog razvoja, ali i konstantnog posezanja za njenim teritorijem.

Upravo činjenica da ima jedinstvenu luku te da svojim položajem omogućava zapadnom dijelu otoka komunikaciju sa svijetom, bila je razlog njenog brzog razvoja, ali i konstantnog posezanja za njenim teritorijem. Za Velu Luku se u drugoj polovici 19. stoljeća predviđalo da će postati gradska sredina, čak je određena od strane Carske uprave za sjedište kotarskog suda za zapadni dio otoka Korčule i otok Lastovo. Međutim, predviđeni i očekivani razvoj Vele Luke grubo je zaustavljen pljačkom teritorija i općinskih resursa od strane Općine Blato, pri čemu je Veloj Luci oduzeto 40% najvrednijeg teritorija i 75% općinskih dobara, jer je Općina Blato i u onom ostatku ostataka koji je pripao Općini *Velaluka* oduzela 50% najvrednijih zemljišta i od njih ubirala prihode kao da se nalaze na području općine Blato!?

Propadanje vinograda, glad, iseljavanje, dva svjetska rata, pored krađe teritorija i općinskih

dobara, doveli su do stagnacije Vele Luke i zaustavljanja njenog razvoja, pa i u broju stanovnika koji je doživio svoj vrhunac na 5.500 stanovnika 1920-ih, da bi se kasnije, do danas, kretao oko 4.300 +/- 200 stanovnika i s tim brojem bila najmnogoljudnije naselje na svim hrvatskim otocima.

Nakon II. svjetskog rata i povratom Poplata, Šaknjarata, Potirne s pripadajućim arhipelagom, uspostavom političko-društvenog sistema koji je pravednije dijelio ukupne resurse, dolazi do ponovnog ubrzanog razvoja Vele Luke, opisanog na samom početku ovog teksta.

Da je Prostorni plan dokument koji uistinu nagovještava, svjedoči i primjer Izmjena 1985. Naime, tada su bez ikakvog pravnog uporišta bile prekrojene granice Mjesne zajednice Vela Luka u grafičkom dijelu, stvorena nepostojeća granica na Slatini i na perfidan način stvoreni uvjeti budućeg otuđenja Potirne. Poražavajuća je činjenica da nitko iz Savjeta prostornog plana iz Vele Luke 1985.-1990. nije primijetio provedenu nezakonitost, ali postoje indicije da su im na uvid dostavljani drugačiji dokumenti od onih konačnih čije je podloge pripremila tadašnja odgovorna osoba u Katastru. Uzalud je moj otac Kuzma Petković upozoravao mjesne vlasti da se nešto loše sprema kad je dobio na uvid izgled popisnih krugova za popis stanovništva 1991.

U novom teritorijalnom ustroju Hrvatske, u Dubrovačko-neretvanskoj županiji Općina Vela Luka formirana je kao „trinaesto prase“ (to je ono neželjeno za kojega nema majčine sise). U novodonesenom županijskom Prostornom planu, netragom su nestale sve te brojne turističke zone Vele Luke (Šaknjarat – Potirna). Pored toga na području novonastale krnje Općine Vela Luka, kao jedinstven slučaj u cijeloj Hrvatskoj, formiraju se i dva državna lovišta: Šaknjarat i Privala – Proizd, nad kojima Općina gubi ingerenciju, a čime su oduzeta najvrednija turistička zemljišta na kojima je bazirala svoj ukupni razvoj u ranijem prostornom planu. K tome, nova projekcija Prostornog plana govori da će Vela Luka pasti ispod 3000 stanovnika. Drugim riječima to bi se moglo nazvati i Planom uništenja najbrojnijeg i nekoć najuspješnijeg mjesta na hrvatskim otocima. Županijsko planiranje u kojemu je Vela Luka od samog početka postavljena na začelje i kojoj se povremeno dolije simbolična količina petroleja da svojom lampom osvijetli to

začelje, moralo nas je odavna osvijestiti da nam tu nije ni mjesto. Kao općinski vijećnik u više navrata sam pokušavao pokrenuti postupak izdvajanja iz Dubrovačko – neretvanske županije i pripojenje Splitsko-dalmatinskoj, no zasad sam usamljen u toj inicijativi.

Županijsko planiranje u kojemu je Vela Luka od samog početka postavljena na začelje i kojoj se povremeno dolije simbolična količina petroleja da svojom lampom osvjetli to začelje, moralo nas je odavna osvijestiti da nam tu nije ni mjesto.

Također, postavlja se pitanje kome je to palo na pamet da „teretnu luku“ predviđenu 1970-ih u uvali Gabrica za potrebe kamionskog prijevoza u unutrašnjost otoka, prebace, ni manje ni više nego usred Tvornice za preradu ribe *Jadranka*!? Na taj način je zapečaćena sudbina višestoljetne tradicije prerade ribe, a time i proizvodnja ribljih prerađevina u Veloj Luci. Gdje su bile i što su radile naše mjesne uprave kod ovakvih nakaradnih izmjena prostornih planova, i po pitanju turizma, prometa, vodoopskrbe, elektrifikacije, granica naselja.

Ili zašto je određen položaj marine na sadašnjoj lokaciji kad su relevantni stručnjaci Instituta za oceanografiju i ribarstvo iz Splita u naručenoj studiji iz travnja 1991. svojim analizama jasno zaključili da to nije adekvatna pozicija zbog utjecaja jakih vjetrova i zatvorenosti uvale u kojoj se more ne izmijeni po mjesec dana tijekom ljetnih mjeseci te preporučili uvalu Plitvine kao idealniju lokaciju. Međutim, dovoljno je bilo da iz Španjolske, ničim izazvani, dođu nekakvi „poslovni ljudi“ i predlože da se marina izgradi upravo na potezu od novog trajektnog pristaništa do Šimetotovog mosta! Naravno za te planove im je smetalo novo trajektno pristanište. Ova ideja je za posljedicu imala uništavanje

dva ponosa Vele Luke: Brodogradilišta *Greben* i *Jadranke*. U prvom je uništena proizvodnja da bi se pretvorio u suhi dok marine i servis za uređenje istih. Sada se predlaže, u novim izmjenama Prostornog plana, da se dio brodogradilišta *Greben* koji se nalazi iznad prometnice izuzme iz brodograđevne namjene i pretvori u prostor još jednog trgovačkog supermarketa. Osobno se nadam da će u predstojećim izmjenama novog prostornog plana biti prihvaćena moja ideja da se na području sadašnjeg pristaništa zadrži ako ne trajektni ono barem putnički brodski promet (katamarani) i eventualno obnovljeni hidroavionski promet. Potpuno je bez pameti taj promet odvesti izvan mjesta u prostor trajektnog pristaništa. Pogledajmo gdje se u Hvaru ili Korčuli nalazi putnička luka! Bilo bi bolje da smo na prostoru *Jadranke* uredili Ribarsku luku i obnovili tvorničku preradu ribe. Flota profesionalnih ribara Vele Luke, koja nikad nije bila veća, samo izvozi sirovinu, umjesto da ju se i prerađuje u našem mjestu.

Čini se i da se i ostalim pojedinim odredbama prostornog planiranja ide na ruku privatnim interesima, a stavljaju po strani interesi zajednice. Naprimjer, dozvoljena je izgradnja 5-6 katova za obiteljske kuće!? Pogled na Zubaća valu neodoljivo podsjeća na BiH rivijeru. I dok se za njih može naći opravdanje zbog dužine obale koja je za cijelu državu manja nego ona što ima Vela Luka, za nas nema opravdanja. Izvrđavajući zakonske propise koji u bitnome govore da novosagrađene zgrade mogu ići najviše do visine susjednih zgrada i pozivajući se na zakonsku mogućnost izgradnje 4 etaže u povijesnim centrima naselja napravili su polulegalni okvir u kojem se po sistemu „kao šaka u oko“ događaju zahvati u prostoru i niču kuće groznih veličina i oblika. Pored njih, stare kamene kuće naših predaka, bilo ribarske ili poljske, izgledaju poput „psećih kućica u dvorištu“, a naše prosječne „vikendice“ izgledaju kao pomoćne zgrade. Ta zakonska mogućnost o 4 etaže još se dodatno zlorabi sa nadzemnim podrumima i visokim potkrovljima pa se stvaraju „slatke male obiteljske kuće“ sa 5-6 etaža.

Mogućnost za 4 etaže rezervirana je za prostore u povijesnim naseljima koja su gotovo u pravilu zidinama ograđena i gdje je širina građevinskog prostora bila ograničena. Nikad se Vela Luka nije nalazila u takvoj situaciji koja bi zahtijevala pretjeranu etažiranost zgrada. Još od utvrđenih

kaštela iz 14.-15. st., u Veloj Luci se do danas zadržala uobičajena izgradnja obiteljskih zgrada sa podrumskim, djelomično ukopanim – prizemnim dijelom, u kojem su ranije u pravilu bili konoba pa čak i prostori za domaće životinje, do prostora na katu - za stanovanje i uobičajenog prostora za spavanje u potkrovlju. Jedine zgrade koje su bile više od uobičajenih su bile zgrade Općine, carine, škole, hotela, kasnije i zajedničkih stambenih zgrada... Danas smo svjedoci izgradnje „obiteljskih“ zgrada koje se grade u prvom redu uz more, a zaklanjaju 2 reda zgrada koje se nalaze iza njih u brdu, ali i odstupanja od ambijentalnosti. Tko kontrolira izgradnju u Veloj Luci? Mislim da je jedini odgovor na ovo pitanje – nitko! U Veloj Luci je moguće da svatko gradi što hoće, gdje i kako hoće... Pritom vlasnici nekretnina smatraju da su sa zemljom kupili i more, zrak, puteve, obalu, mostove...

Danas smo svjedoci izgradnje „obiteljskih“ zgrada koje se grade u prvom redu uz more, a zaklanjaju 2 reda zgrada koje se nalaze iza njih, ali i odstupanja od ambijentalnosti. Tko kontrolira izgradnju u Veloj Luci? Mislim da je jedini odgovor na ovo pitanje – nitko!

Čak se i betonirane ulice zatvaraju. Npr. u Gradini je jedan od vlasnika bez ikakvih posljedica ušao više od metra u profil betonirane ulice i sagradio oko 70 metara stepenica na ulici koja je vodila pored njegove višekratnice i onemogućio ljudima pristup njihovim višestoljetnim zemljištima!? Sve to nepovratno uništava naš ukupni životni i građevinski prostor.

Možda se upravo na primjeru izmjena trase Neretvansko-pelješko-korčulanskog (NPK) vodovoda u prostornim planovima može sagledati sva nemoć Vele Luke da se odupre susjedu koji konstantno „vodi vodu na svoj mlin“ i koji je nekoliko puta izmijenio

određenu trasu NPK vodovoda na štetu Vele Luke. Originalna trasa ovog vodovoda išla je obalnom sjevernom stranom otoka Korčule sve do Privale i onda se vraćala za Luku do velike vodospreme na Giči. To je bila trasa koja bi omogućila ukupni infrastrukturni razvoj sjevernog dijela Vele Luke od Spiliške do Privale, Proizda, Gradine, Plitvina... Kasnija varijanta je govorila da će NPK doći do Bristve, kroz melioracijski tunel na polje Blato i onda u Velu Luku. Prema toj trasi već je izgrađen „naš“ NPK vodovod do nove spreme, ali i od te trase nije bilo ništa, već je zadnjim izmjenama NPK trasa „skrenula“ prije Prigradice i došla ispod mjesnog groblja u Blatu i odatle do Stanice za tehnički pregled vozila. Iako se radi o udaljenosti od 150-200 m od već postavljenog našeg cjevovoda i dandanas Vela Luka nije izravno spojena na vodovod čiju izgradnju plaća već više od 50 godina?! Interesantno je da su trasu našeg NPK vodovoda od tunela do izlaza iz polja Blato izbrisali – odnosno označili sabirnim kanalom oborinskih voda u najnovijem prijedlogu Prostornog plana općine Blato!?

U istom tom planu susjedne nam općine grubo su falsificirani nazivi naselja i dijelova naselja Potirna – tako da se područje Donje Potirne naziva Gornja Potirna, iz podloga se brišu originalni nazivi Donja Potirna i Borčići (Petkovići – obiteljski zaselak upisan kod osnivanja katastra 1836. prije nego je nastalo naselje Potirna). Ovo miriše na plan izjednačavanja blatske općinske granice s katastarskom. Što se čeka s novom katastarskom izmjerom?!

Nažalost, skorašnji Popis stanovništva pokazat će devastirajuće posljedice loše vođene politike proteklih desetljeća. Nekad vrlo uspješna i VELIKA Luka pretvorena je u sadašnju MALU ili blatsku Luku – kako već godinama stoji flomasterom ispisanom na mjesnoj ploči oznake naselja na glavnom izlazu. Da li imamo snage oduprijeti se ovom potonuću?

Pozivam sve da se aktivno uključe u promišljanje i izmjene Prostornog plana općine Vela Luka, ne samo s prijedlozima koji bi trebali pomoći njihovim obiteljima, već da se promišlja što učiniti za Luku i buduće Lučane kojima trošimo resurse potrebne za opstanak na ovoj lijepoj i škrtoj grudi. Tko se brine samo o svojoj obitelji, a ne i o zajednici, gradi lijepu kuću na klizištu...